

Araştırma Makalesi / Research Article

GÖÇMENLERİN ÖTEKİLEŞTİRİLMESİNDE KOLEKTİF BİR DUYGU OLARAK ZENOFOBİ

Zeynep HİÇDURMAZ¹

Öz

Sosyal bilimlerde duygular, eylemlilikleri açıklamada gittikçe artan bir öneme sahiptir. Duygular, bireysel alanla kısıtlansa da, oluşumları ve sonuçları bakımından kolektif bir zeminde yorumlanmaya ihtiyaç duyar. Kolektif olarak inşa edilen duygular, bireyin eylem biçimini belirler. Modern dünyanın en güçlü duygulardan biri olan bilinmeze karşı duyulan korkunun kaynağında bu kolektiflik bulunur. Dünyada artan göç hareketleriyle birlikte “yabancılar” kolektif korkunun öznesi olmuştur. Korku duygusu temelinde oluşan yabancı düşmanlığını ifade eden Zenofobi, bireyin anlama, yorumlama ve eylem dünyasında ötekiyle kurduğu ilişkinin içeriğini ve sınırlarını belirler. Sürekli üretilen bir korkunun ve bu duygu kaynaklı nefret ve şiddetin varlığı, bu duyguların, öznel deneyimlerden ziyade kolektif bir çerçevede ele alınmasını gerekli kılar. Bu çalışmanın temel amacı, zenofobiyi öteki göçmenin inşasında kolektif bir duygu olarak ele alıp tartışmaktır. Zenofobinin kolektif karakteri iki temelde oluşur: Bunlardan ilki grup aidiyetinin yarattığı kolektif duygudur. Birey, aidiyet grubunu ve bu grubun sınırlarını tanımlayarak “Biz” ve “Ötekini” inşa eder ve sahip olduğu grup ayrıcalıkları bağlamında Ötekine karşı geliştirdiği duygular, bu kolektif aidiyetin bir sonucudur. Zenofobinin kitlelerin politik kontrolünü sağlama işlevi ise onun diğer kolektif yönünü oluşturur. Günümüzün korku toplumlarında, politik güç alanı, bir tehdit olarak inşa edilen yabancıların kontrolüyle oluşturulur, medyanın politik işlevi de bu sürece katıldığında, zenofobi, kitlelere aktarılan bir algı üzerinden inşa edilir.

Anahtar Kelimeler: Duygu, Göçmen, Korku, Zenofobi

XENOPHOBIA AS A COLLECTIVE EMOTION IN THE OTHERISATION OF MIGRANTS

Abstract

In the social sciences, emotions are increasingly important in explaining actions. Although emotions are limited to the individual domain, they need to be interpreted on a collective basis in terms of their formation and consequences. Collectively constructed emotions determine the individual's action. This collectivity is at the root of the fear of the unknown, one of the most powerful emotions in the modern world. With the increasing global migration movements, “foreigners” have become the subject of collective fear. Xenophobia, which expresses hostility towards foreigners based on fear, determines the content and limits of the relationship that the individual establishes with the other in his/her world of understanding, interpretation, and action. The existence of a constantly produced fear and this emotion-based hatred and violence necessitates that these emotions be handled in a collective framework rather than subjective experiences. The main purpose of this study is to discuss xenophobia as a collective emotion in the construction of migrant as “The Other”. The collective character of xenophobia is formed on two grounds: The first one is the collective emotion created by group belonging. The individual constructs “We” and “The Other” by defining the group of belonging and the boundaries of this group, and the feelings he/she develops against the Other in the context of group privileges are a result of this collective belonging. The function of xenophobia to provide political control of the masses constitutes its second collective aspect. In today's society of fear, the field of political power is created by the control of foreigners who are constructed as a threat, and when the political function of the media is included in this process, xenophobia is built through a perception that affects the masses.

Keywords: Emotion, Migrant, Fear, Xenophobia

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, zeynep.demirci@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8695-8484

Başvuru Tarihi (Received): 03.11.2022 **Kabul Tarihi** (Accepted): 20.01.2023

Giriş

Sosyolojik çalışmalarda duygu, gittikçe önem kazanan bir inceleme alanı oluşturur. Yabancı olan Ötekiyle kurulan ilişkinin oluşumunu açıklarken duygu, önemli bileşenlerden biri olarak karşımıza çıkar. Klasik sosyologlardan beri duygunun insan eylemindeki yeri tartışılmıştır. Duygu, bireyin yorumlama çerçevesini belirleyen önemli bir unsur olarak eyleme yön verir. Duygular, sosyal olarak inşa edilen bir karaktere sahiptir. Duygular, sadece bireysel bir ruh hali olmanın ötesinde, sosyal etkileşimlerin ve normatif süreçlerin merkezinde yer alan, eylemleri yönlendiren bir sistem özelliğine sahiptir (Déchaux, 2015). Bireyin eyleminde, amaçlar, hedefler, niyetler gibi kontrol etmeye çalıştığı bilişsel kaynaklar, görece planlanmış, üzerine düşünülmüş bir özelliğe sahipken; duygular, birey eyleminde anlaşılması kolay olmayan, bir yoğunluk içeren, uzun süreli olabilen ancak keskin bir şekilde değişebilen bir özelliğe sahip, sosyal ilişkilerde önemli etkileri olan ve eylemin diğer bilişsel kaynaklarına rengini veren önemli bir eylem içeriğidir (Grossetti, 2004). Durkheim (2005) düşüncesinde, duyguların kolektif yönü vurgulanır. Durkheim'e göre, bireyin üyesi olduğu topluma bağlılığı ne kadar güçlüyse toplumun duygularını da o kadar yoğun paylaşır. Bu yoğun duygu hissi, hem grup olmanın duyguları coşkulu kılan niteliğinden hem de grubun belli bir duyguyu üyelerine dayatmasından ileri gelir. Toplu halde yaşanan ritüellerin –yas gibi, bireyde oluşturduğu duygu, bu yönüyle kolektif bir kaynaktan ileri gelir. Yas, bireysel bir üzüntüden ziyade, grup tarafından yüklenen bir görev algısıyla ya da herkesin aynı anda yaşadığı üzüntünün tüm üyelerde aynı duyguyu yaratmasıyla kolektif bir biçim alır. Weber (2012, s. 133) düşüncesinde ise, toplumsal eylem biçimlerinden biri olan duygusal eylem, aktörün duyguları tarafından belirlenen eylemdir. Duygusal eylem, diğer amaçlı eylemlerden ayrılarak, sonuca dönük, kasıtlı, rasyonel olmaktan uzak, kaynağını duygulanım ve hislerden alan bir özelliğe sahiptir (Déchaux, 2015). Bununla birlikte, duygusal eylem, belli bir duygusal gerginliğin bilinçli bir şekilde giderilmesi biçiminde ortaya çıkıyorsa rasyonelleşme görüntüsü verir. Herhangi bir eylem, intikam, haz, huzur gibi bir ihtiyacı ve duygusal gerginlikleri gideriyorsa duygusaldır. Bourdieu, duyguları, tahakkümün gerçek kaynaklarını örten ve böylece onun devamlılığını sağlayan bir yanılsama olarak görür (Déchaux, 2015). Bu yaklaşıma göre duygu, egemenin hizmetindedir. Belli bir model üzerinden inşa edilmiş ilişkiler, belli duygularla dışavurulup yaşanır (Bourdieu, 2015, s. 55). Bu yapıyı üreten toplumsal koşullar ortadan kalksa bile bu durum devam eder. Dışsal zorlamalar karşısında belli özgürlükler elde edilse de bu sefer dışlamanın yerini kendi kendini dışlama alır. Yasaklar olmasa da üretilen korkular, kişinin bizzat kendisini dışlamanın kaynağı haline getirir. Diğer bir ifadeyle, kişi kendisini dışlamaya devam eder. Bourdieu (2015, s. 56), agorafobi örneğini verir: *“toplumsal olarak dayatılmış agorafobi, tabuların en görünür olanları kaldırılrsa dahi uzun zaman boyunca varlığını sürdürebilir ve kadınları kendi kendilerini agora’ dan dışlamaya sevk eder”*. Sosyolojik düşüncede, duygu, oluşumu ve kaynaklık ettiği eylem bakımından kolektif bir karaktere sahiptir.

Modern dünyanın duyguları biçimlendirici gücü, korku üretmesinde somutlaşır. Modern birey, akışkan modern çağda, tetikleyicisi değişen ancak sürekli var olan güvensizlik ve belirsizlik karşısında akışkan korkulara sahiptir (Bauman, 2020). Bu korku, doğa ya da insan kaynaklı tehditler karşısında modern bireyi kuşatmıştır. Korkular, gerçek ya da varsayılan tehditlere karşı savunmacı eylemlere neden olur. Korkunun yerleşerek sıradanlaşması, bu duygunun yöneldiği tehlikeleri sürekli değiştirerek hep var eder. Hayatını korku karşısında korumacı ve savunmacı eylemlerle geçiren birey, yeni tehditler karşısında günlük rutinlerinde bu duyguyu hep canlı tutar.

Günümüzde insan kaynaklı risk ve güvensizlik ortamının yarattığı korkuya kaynaklık eden en önemli unsurlardan biri göç olgusudur. Küresel eşitsizlikler ve istikrarsızlıklar sonucu, dünyada insan hareketliliğinin sınırları oldukça genişlemiştir. Dünyada 280 milyon göçmen bulunmaktadır (Migration Policy Institute, 2022). Özellikle son dönemlerde yaşanan bölgesel krizler sonucu mülteci sayısı gün geçtikçe artmakta, göç alan hedef ülkelerde toplumsal ve politik yeni tartışma konuları ortaya çıkmaktadır. Bir coğrafyada yaşanan istikrarsızlığın yarattığı göç akını, ulus

devletlerin güvenlik ve göç politikalarının merkezine yerleşen bir konu olurken, toplumsal alanda kültürel ve ekonomik korumacılıktan kaynaklanan tartışmaları ve kutuplaşmaları da beraberinde getirmektedir. Göç hareketleri karşısında devletler ve toplumlar, siyasal ve sosyokültürel yapısını korumaya çalışmakta, göç akınları siyasal ve toplumsal alanda yer yer uç fikir ve eylemlere varan oluşumlara kaynaklık etmektedir. Göçmenler ve mülteciler, modern toplumun korku atmosferinde bir tehdit olarak inşa edilmekte ve bu kolektif imaj inşası gün geçtikçe yerleşik hale gelmektedir.

Göçün sonuçlarından biri ev sahibi toplumda kültür ve ırk çeşitliliği yaratmasıdır. Göç hareketleri yoğunlaştıkça kültürler, dinler, ırklar arasındaki karşılaşmalar, farklılıkların nasıl karşılandığı ve yönetildiği konusunu önemli hale getirmiştir. Bu bağlamda kültürel çeşitlilik söylemlerinden ırkçılık ve zenofobi gibi dışlayıcı algı, tutum ve davranışlara varan bir yelpazede toplumsal ve politik tepkiler oluşmuştur. Çokkültürlülük politikaları uygulayan ülkelerde dahi kültürel çeşitlilik, çokkültürlülük politikalarına paradoksal bir biçimde, gruplar arasında çatışmalara ve anlaşmazlıklara yol açmıştır (Tezcan, 2021, s. 190). Zenofobi, Yunanca yabancı anlamına gelen “xenos” (ξένος) ve korku anlamına gelen “phobos” (φόβος) kelimelerinin birleşiminden oluşur (Philippas, 2014). Bu kelime, ait olduğu gruptan farklı, yabancı olarak algılanan dış grup üyelerine karşı duyulan korku ve bu korkuya bağlı olumsuz tutumları içerir. Dolayısıyla bu ifade sadece bir duygu olarak korkuyu değil, aynı zamanda bir duygu olmanın ötesinde eyleme yansıyan bir şiddet biçimini de ifade eder. Zenofobik söylemlerin odağında genellikle göçmenler ve mülteciler bulunur. Göç, insan hareketliliğini ifade eden, gelen ve karşılayan arasındaki ilişkinin ev sahibi ülkede etkileşim içinde inşa edildiği bir süreçtir. Bu etkileşimde, mevcut koşulların değerlendirildiği, rasyonellikle bezenmiş duygular tarafından belirlenen bir karşılama söz konusudur. Karşılayanın kendini tanımlama biçimi, kendini özdeşleştirdiği grubun sınırları ve bu grup kaynaklı sosyal ve ekonomik ayrıcalıkları koruma isteği bu etkileşimde duyguların rolünü görünür kılar. Yabancı olarak göçmenlere yönelik oluşan korku, sadece gruplar arası ilişkilerde pekişmez, aynı zamanda politik alanda gittikçe yükselen göçmen karşıtlığı, kitleleri kontrol etme aracı olarak kullanılır.

1. Bir Olgu Olarak Zenofobi

Zenofobi, yabancı düşmanlığı anlamına gelir. Uluslararası Göç Örgütü (IOM), yabancı düşmanlığını “*kişilerin topluluğa, topluma veya ulusal kimliğe yabancı oldukları veya dışarıdan geldikleri düşünüldüğü için kişileri reddeden, dışlayan ve sık sık kötileyen tavırlar, önyargılar ve davranışlar*” olarak tanımlar. Zenofobi, sadece yabancından korkma ya da yabancıyı sevmemek anlamına gelmez, aynı zamanda zarar verici sonuçları olan şiddet eylemlerini kapsar (Harris, 2002, s. 170). Zenofobi, bu yönüyle sadece bir tutum değil, aynı zamanda bir eylem biçimidir.

Zenofobi ırkçılıktan farklı bir terimdir. Irkçılık bir ideolojiye karşılık gelirken, zenofobi yabancı korkusu anlamına gelir ve nefret duygusunu içerir. Yabancıların sosyolojik yorumunda ise, Simmel (2009) toplumsal bir tip olarak yabancıyı ele alır. Simmel’e (2009, s. 149) göre toplumsal bir tip olarak yabancı, grup içindedir ancak içinde bulunduğu mekânın bir parçası değildir. Yabancı ne çok yakın ne de çok uzak bir ilişkiyi anlatır (Kahya-Nizam ve Sallan-Gül, 2019, s.99). Yabancı, varlığından haberdar olunacak kadar yakın, ancak yakın olanın da uzak olduğu bir betimlemeyle işlenir. Bu yönüyle Simmel düşüncesinde yabancı, grubun içindedir ancak diğer grup üyeleriyle etkileşimi sınırlıdır. Bu açıklama, grup sınırları bağlamını ortaya çıkarır. Yabancıların kurduğu ilişki, sınırlarla var olabilmektedir. Zenofobinin eylemsel niteliği, herhangi bir yabancıya yönelik oluşmaz. Grubun dışında ancak grupla bir teması olan yabancılar bir tehdit olarak algılanır. Grup kimliğine yönelik bir tehdidin hissedilmesi için bu grupla seyrek ya da yoğun bir etkileşim gerekir.

Bilimsel tartışmalarda zenofobi, iki açıdan ele alınmıştır (Wicker, 2015). Bunlardan ilki iç/dış grup davranışları bağlamında ele alınırken, diğeri ise zenofobinin sosyal inşasına ve etkilerine odaklanır. Peterie ve Neil (2020), teorik araştırmalarda zenofobinin dört şekilde ele alındığını belirtirler. Buna göre, zenofobi; yanlış inançlar ve yeni bir ırkçılık olarak, sosyobiyojik açıklamalar

temelinde ve kapitalist küreselleşmenin bir etkisi olarak ele alınmıştır. Sığınmacılara karşı üretilen zenofobik eylemlerin önemli kaynaklarından biri yanlış inançlardır. Sığınmacılara ilişkin yanlış bilgilerin medya ve politik söylem aracılığıyla yayılması olumsuz davranışları da güçlendirir. Yeni bir ırkçılık olarak ise zenofobi, kültürel ötekinin söylemsel olarak inşasıyla olmaktadır. Bunun yeni ırkçılık olmasının nedeni, klasik ırkçılıktan belli yönlerden ayrılmasıdır (Peterie ve Neil, 2020, s. 27): İlk olarak, yeni ırkçılık, ırk ve deri rengi gibi biyolojik açıklamalara değil, kültürel açıklamalara vurgu yapar. İkinci olarak, yeni ırkçılık, korkuları, duygularla bağlantılı olmaktan ziyade gerçekler olarak sunmaya yönelik ampirik doğrulamaya açık bir şekilde göstermeyi amaçlar. Ve son olarak yargıların, önyargıların ürünü olduğunu reddeder ve bunun için sözlü yalanlamalara başvurur. Zenofobinin sosyobiolojik boyutunda ise, zenofobik korku ve düşmanlık, geçmişten gelecek nesillere aktarılan davranışsal bir özellik olarak ele alınır. Son olarak kapitalist küreselleşme bakış açısına göre, zenofobik korku, yapısal eşitsizliklerin doğal bir sonucudur.

Zenofobik davranışlar, önyargı temelinde oluşur. Duygusal ve irrasyonel bir değerlendirme içeren ırksal önyargının kaynakları, kuramsal çalışmalarda birey ve grup düzleminde açıklanır (Quillian, 1995): Bireysel düzlemde ırksal önyargı, çocukluktan itibaren edinilen kişilik yönelimlerine, ırksal tutumların bireyin eğitim durumu, yaş gibi özellikleriyle ilişkisine ve rasyonel bireylerin rekabet ve çatışma alanlarında çarpışan çıkarları temelinde ortaya çıkan olumsuz davranışlara vurgu yapar. Grup temelli açıklamalar ise grup üyelerinin ait oldukları grubun konumuna ilişkin bir duygu paylaştığını ve gruplar arası konumun, ayrıcalıkların sahibinin kim olduğunu da belirlediğini ve ayrıcalıklı konumunu kaybetmemek adına, buna yönelik oluşan tehditlere karşı bireylerin bir önyargı geliştirdiğini öne sürer. Başka bir ifadeyle grup ayrıcalıklarına yönelik tehdit algısı ne kadar güçlüyse, grup dışındakilere yönelik önyargı o kadar belirgin hale gelir. Bu yaklaşımın önde gelen temsilcisi grup konumu teorisini geliştiren Blumer'dır. Blumer'ın (1958) yaklaşımından belli yönlerden ayrılan Bobo (1983)'nun geliştirdiği gerçekçi çatışma teorisi ise, sembolik ırkçılık teorisine eleştiride bulunarak ırkçı tutumların, baskın grubun gerçek kaynaklarına ve çıkarlarına yönelik bir tehdit karşısında geliştiğini öne sürer. Burada önyargıdan daha çok gerçekçi grup çatışmasından kaynaklanan bir tehdit söz konusudur. Buna göre, Amerika Birleşik Devletleri'nde siyahlar ve beyazlar arasındaki ilişkiler temelinde baskın beyaz grubun sembolik bazı olaylar karşısında belli olumsuz tutumlarına, azınlık grubunun gittikçe genişleyen haklara sahip olmasına karşı üretilen gerçekçi bir çatışmanın yansıması olarak bakmak gerekir. Bu durumda, ırksal tutumlar, sembolik düzeyde sınırlı kalmayan, aksine reel olarak sosyal ya da ekonomik hayatta ayrıcalıkların değişmesine ya da değişme ihtimaline karşı oluşan gerçekçi bir grup çatışmasından kaynaklanır.

Zenofobiyi üreten ırksal önyargıyı ve ırkçı tutumları birey ya da grup düzleminde açıklayan kuramlarda rekabet, çatışma ve grup ayrıcalıklarının temel kaynaklar olduğu görülür. Bireyin ayrıcalıklarının tehdit edildiği duygusu, grup aidiyeti ve ait olduğu grubun konumu ile ilgilidir. Baskın grubun üyeleri, toplumdaki ekonomik, sosyal ve kültürel kaynakların ayrıcalıklı sahipliğini elinde bulundurur ve ayrıcalıklarını kaybetmek istemez. Ayrıcalıklar konusundaki rekabet, sembolik ya da gerçekçi çatışma alanları yaratır. Birey, grubuyla özdeşleştiği ölçüde, dış grup üyeleriyle kurduğu ilişkide bu çatışma alanları genişler. Gruba yönelik algılanan tehdit, o grubun üyesi olan birey düzleminde gerçekleşir. Birey-grup ilişkisinde, grubun bireye kimlik ve aidiyet kazandırıcı sosyal işlevi, bireyin ötekiyle kurduğu çatışmalı ilişkinin kaynağını oluşturur. ırkçı tutumlar, sadece ekonomik motivasyonlardan kaynaklanmaz, grubun kültürel yapısına yönelik algılanan bir tehdit de bu tutumları besleyebilir. Göçmenlere yönelik tutumlarda, ekonomik ve kültürel etkilerden hangilerinin belirleyici olduğunu ampirik olarak ortaya koymak zor olsa da bazı çalışmalar, göçmenlere yönelik tutumlarda, göçün ülkenin sosyal ve kültürel yapısına etkilerinin –özellikle ulusal kimlik ve dil, belirleyici olduğunu gösterir (Hainmueller ve Hopkins, 2014, s. 242). Bu bağlamda, Hainmueller ve Hopkins (2014), göçmenler arasında dildaş olanların tercih

edilmesinin, kültürel tehdidin azalmasından mı yoksa dil bildiklerinden dolayı ekonomik katkılarının olacağı düşüncesinden mi kaynaklandığını bilmenin zor olduğunu belirtir. Ekonomik ya da kültürel olsun, baskın grubun, hissettiği bu tehdit algısı, modern dünyanın korku atmosferinde, politik bir fırsat alanı oluşturur. Kitleleri kontrol etme amacı olan iktidarlar, yönetilecek bir tehlike olarak günümüz dünyasının ötekisi olan yabancıları, medyanın da yardımıyla, politik bir güç sahasının malzemesi haline getirir.

2. Kolektif Bir Duygu Biçimi Olarak Grup Aidiyeti ve Zenofobi

Her birey, büyük ya da küçük birden çok grubun üyesidir. Grup aidiyeti ve gruplar arası ilişkileri tartışırken Sumner (1906) tarafından tanımlanan iç grup ve dış grup kavramları önemlidir. Bireyin kendini ait hissettiği, özdeşleştirdiği grup, iç grup olarak adlandırılırken, bireyin ait olmadığı, kimi zaman rekabet ya da düşmanlık beslediği, iç grup sınırlarının dışında kalan grup ise dış gruptur. Grup sınırlarının varlığı, biz ve öteki ayırımından hareketle dışlama, gerginlik, çatışmaya varan bir ilişki biçimi yaratır. Grup içindekilerin, grubun dışındakilere yönelik duygularında etnosentrik bir yaklaşımla mücadele ve rekabet vardır.

Duygular, aniden oluşan, insan davranışına ani bir yön veren, hızlı değişebilen, olgunlaşmış ve rasyonelleşmiş bir düşünceden uzak, tesadüflere açık, bu yönüyle kestirilemeyen bir karaktere sahip olmakla birlikte, oluşumu ve ortaya konusu bakımından kendine kolektif bir kaynak bularak grup kimliğinin kolektif bir göstergesi haline dönüşür. Duygular, yapının etkileriyle biçimlenen bir özelliğe sahiptir. Duygunun eyleme dönüşmesi ise, eylemin sonuçlarından bağımsız olarak, yapının sürdürülebilirliği için önemlidir. Bu noktada, duygular, grup kimliğinin devamlılığı için en önemli unsurlardan biri haline gelir. Grup aidiyetinin güçlü olduğu durumlarda duyguların temel işlevlerinden biri, kaynağını topluluktan alan bir yargılama biçimi üretmesidir.

Zenofobi, stereotiplerle beslenir. Bireyler, dış gruplara karşı stereotipler üretirler. Duygular, aynı zamanda bir değer algısı anlamına gelir (Déchaux, 2015). Yabancıdan korkmak, aynı zamanda onu tehlike olarak algılamak ve buna inanmak anlamına gelir. Duygu bu yönüyle bilişeldir. Rasyonel olarak doğrulanması zorunlu olmayan bir ön yargı oluşturur. Duygular, yargılarımıza kaynaklık ederek, ötekiyle kurduğumuz ilişkinin mesafesini belirler. Böylece duygunun, bilişsel boyutundan sosyal boyutuna geçilir. Bireyin kendini bir grubun üyesi olarak görmesi, kendini sosyal bir kategoride algılamasıyla ilişkilidir (Turner, Hogg, Oakes, Reicher ve Wetherell, 1987). Bireyin kendini kategorileştirdiği gruplar, davranışları normatif hale getirir. Turner, Hogg, Oakes, Reicher ve Wetherell (1987, s. 72) bu süreci şu şekilde açıklar: Birey, ilk olarak kendini sosyal bir kategorinin üyesi olarak tanımlar, ardından bu kategorinin onu başka kategorilerden ayıran stereotipik normlarını öğrenir, bu normları, diğer stereotipik normlarla birlikte kendine atfeder. Böylece grup üyeliği ne kadar belirginse, grubun normatif etkisi de o kadar artar. Birey, yabancı olan Ötekiyi, grubun normatif etkisiyle oluşan duyguları bağlamında konumlandırır. Yabancıların ait olduğu grubun kolektif olarak nasıl inşa edildiği, bu grubun konumlandırılma biçimini belirler. Bir gruba ilişkin üretilen kolektif imaj inşası, grup tanımlama sürecinde önemli bir rol oynar (Blumer, 1958). Bu imaj, bireylerin etkileşimlerine, öznel deneyimlerine bağlı olmayan, onları aşan bir niteliktedir. Herhangi bir gruba ilişkin kolektif imaj, o grubun bireyleriyle bir karşılaşma olmasa da grubun bütününe yönelik bir soyutlamadır. Bu soyut kolektif imaj, grubun bireyleriyle etkileşim sonucu yapılan bir genellemeye değil, içinde bulunulan gruptan yapılan tanımlamalara dayanır. Bu nedenle, Blumer'a (1958) göre baskın grubun diğer grupları tanımlayıcı söylemlerinde, kamusal sahada görünür olan "merkezi tanım akışı" aranmalıdır. Kamusal sahada, "derin duygulara dokunan" ve "kişinin ırk grubuyla özdeşleşme duygularını uyandıran" konular, kolektif imajın oluşumunda temel bir rol oynar. Bu etki, kamusal alanda belli bir saygınlığa, güce, otoriteye sahip tanınmış kişiler aracılığıyla oluşturulur. Böylece bu kişiler, grup duygusunun oluşumunda da merkezi bir yerdedir. Grup konumu duygusu dinamikdir, toplumsal düzenden etkilenir. İnsanların duygularını harekete geçirici olaylar, anlamını yitirdiğinde ya da göz önündeki

kişilerce olumsuz olarak tanımlandığında grup konumu duygusu gerileyebilir ve böylece ırka dayalı önyargı azalabilir. Bir gruba ilişkin kolektif imaj, baskın grubun duygularına dokunan önemli olaylarla pekiştirilir, bu olaylar, kamuoyunda bilinen ve saygı duyulan kişilerin söylemleriyle etki sahasını genişletir ve grubun ırka dayalı önyargısını güçlendirir. Bu kolektif imajla, azınlık olan yabancı olumsuz niteliklerle tanımlanır.

Bireyin, o ya da bu grup içinde yer almasını harekete geçiren unsurlar vardır (Mackie, Smith ve Ray, 2008): bir okul şarkısını duymak, etnik bir hakaretin hedefi olmak, üniforma, türban ya da stetoskop giymek, dış grup üyeleriyle etkileşimde olmak gibi. Sosyal grup, birey-üstü karakterini, biçimlendirici ve yönlendirici etkisinden alır. Sosyal bir gruba ait olan birey, o grupça paylaşılan duyguları edinir, bu aynı zamanda diğer gruplarla kurduğu ilişkiyi de belirler. Bu nedenle, duygular, sosyal kimlikle ilişkilidir. Gruplar arası duygu teorisi, sosyal kimliğe vurgu yapar. Bireyin sahip olduğu sosyal kimlik, onun yorum çerçevesini belirler, böylece kişisel olmaktan çok grupsal çıkarımlar söz konusu olur (Maitner, Smith ve Mackie, 2016). Gruplar arası duygu teorisine göre, gruplar arası duygu, sosyal duygulardır ve davranışları yönlendirir (Mackie, Smith ve Ray, 2008). Teori, bu duyguların kimlik oluşturan, grup üyeleri için vazgeçilmez yönüne vurgu yapar. Bu duygular, gruplar arası davranışı yönlendirir. Bir gruba karşı var olan tepkiler, o grupların bizde uyandırdığı duygularla ilişkilidir. Bu duygular da diğer gruba karşı davranışlarımızı belirler. Duyguların işlevsel önemi buradan kaynaklanır. Bir gruba karşı davranış değişikliği ancak o gruba karşı duygu değişikliği ile mümkündür. Burada temel konu, diğer gruplarla ilişkilerimizi belirleyen duyguların sosyal gruplarda nasıl oluştuğudur. Gruplar arası duygu teorisi, duyguların, bireylerin kendilerini bir grubun üyeleri olarak kategorileştirme süreçleriyle deneyimlenerek oluştuğunu ifade eder. Birey, kendini kategorik olarak hangi grupta görüyorsa, duygularını da ona göre yaşamaktadır. Bireyin grupla özdeşleşmesi güçlendikçe grup temelli değerlendirmelerle duygu eğilimlerine sahip olur (Maitner, Smith ve Mackie, 2016). Gruba bağlı üretilen duygular, değişebilir niteliktedir. Gruplar arası ilişkiler dinamik olduğundan, birey tarafından sürekli yeniden değerlendirilen bir formdadır.

Gruba adanmışlık düzeyine göre, korku, nefret gibi duyguların yoğunluk derecesi değişiklik gösterir. Bu duygular, grubun dışındakiler için anlaşılacak bir biçim alabilir. Ancak o grubun üyesi için grup aidiyetiyle özdeşleşmiş bir duyguyu hissetmek “biz” duygusunu hissetmenin ve o gruptaki varlığını sürekli kılmanın bir yoludur. Bu yönüyle duygu, normatif kontrolün merkezindedir (Déchoux, 2015). Duygular, aynı zamanda bir ağın ilişkisel yapısı tarafından üretilir. Ağın ilişkisel yapısında, kapalı bir ağ biçiminde ilişkiler, yoğun ve güvene dayalıdır. Bu ağdaki karşılıklı bağımlılığın yoğunluk derecesi, bireyin kendi istekleri doğrultusunda hareket etmesini engeller. Çünkü birey, bunun sonuçlarını öngörür. Bu durumda, duygular, grup ilişkisini sürdüren rasyonel bir karakter kazanır.

Grup sınırlarını tanımlamak, dışarıdan gelen bir tehdit algısına kaynaklık eder. Irk, etnisite, dini aidiyet bakımından dış grup olarak tanımlanabilecek göçmenler, tehdit olarak görülen grupların başında gelir. Grup tehdidine ilişkin kuramsal çalışmalarda iki tür tehditten bahsedilir (De Coninck, 2020): Gerçekçi ve sembolik tehdit. Gerçekçi tehdit, toplumdaki kıt kaynakların –iş, sosyal yardımlar gibi, paylaşımına ilişkin grup dışından olanlara yönelik olumsuz bir önyargıyı tetikler. Sembolik tehdit ise, farklı kültürel özelliklere sahip göçmenler ve mültecilerin kültürel kimliğe yönelik bir zarar oluşturduğuna ilişkin bir önyargı yaratır. Bu anlamda göçmenler ve mültecilere ilişkin yaklaşımlar değişiklik gösterir (De Coninck, 2020). Ekonomik yük olarak görülmelerinden dolayı göçmenlere yönelik tutum mültecilere yönelik tutumdan daha olumsuzdur. Kültürel Öteki olarak görüldüklerinden, farklı etnik kökene sahip olanlar, olmayanlara göre daha güçlü bir tehdit duygusu uyandırır. Bu yönüyle grup-içi üyelerin deneyimleri, bu tehdit algısı tarafından biçimlenir. Tehdit algısı, herhangi bir gruba ilişkin önyargılarla ilerler. Bir ırka ilişkin önyargı, bireyin kişisel deneyimlerine dayanan duygulardan çok, bireyin ait olduğu grubun konumuyla alakalıdır (Blumer, 1958). Böylece ırksal yargı, bireysel bir duygudan ziyade kolektif

bir boyutta açıklanabilir bir niteliktedir. Blumer (1958), düşmanlık, nefret, hoşgörüsüzlük, saldırganlık gibi bir ırka ilişkin önyargı oluşturan duyguların nasıl meydana geldiğini açıklamaya yönelik yaklaşımları tartışır. Bu yaklaşımların bir kısmı, bu tür duyguları bireysel duygu alanına yerleştirir; bir kısmı ise sosyal deneyimler yoluyla edinildiğini vurgular. Blumer'a göre, ırk temelli önyargı, asıl olarak ırk grupları arasındaki ilişkiyle ilgilidir. Bir kişinin ırksal bir önyargı geliştirmesi her şeyden önce kendisini bir ırk grubuna, diğer kişiyi ise tanımladığı bir diğer ırk grubuna mensup olarak ilişkilendirilmesiyle ilgilidir. Her bir ırk grubu, diğer gruplara ilişkin imajları ve kavramları barındırır. Bu nedenle, ırksal önyargıyı anlayabilmek için, bu kimliksel tanımlamaları ve grupların birbirleriyle ilişkilerini dikkate almak gerekir. Bir ırka dayalı önyargı, kolektif bir süreçtir. Bu tür bir ön yargı, bir duygular bütünü olmaktan öte, oluşumu bakımından grup imajlarının ve konumlarının inşa biçimiyle ilgilidir.

Grup konumu duygusu ile ırka dayalı önyargı arasında ilişki vardır. Blumer'a göre (1958), baskın gruptaki ırk temelli önyargıda dört temel duygu türü vardır: (1) Üstünlük duygusu; (2) diğer ırkın özünde farklı ve yabancı olduğu duygusu; (3) belirli ayrıcalık ve avantajlara sahiplik hakkı duygusu ve (4) diğer ırkın, baskın ırkın ayrıcalıkları üzerinde belli tasarımları olduğuna ilişkin korku ve şüphe duygusu. Bu yönüyle diğer gruba ilişkin duygular, grupların konumsal ilişkisi temelinde var olurlar. Bir grubun sahip olduğu konumsal ayrıcalıklardan öteki grubu dışlaması ya da grup konumunun tehlikeye girme ihtimali karşısında yaşanan korkular, ötekine karşı oluşturulan duygulara kaynaklık eder. Aynı zamanda grup konumlarından kaynaklanan bu duygu, o grubun üyelerinin duygularını aşan ve ona etki eden bir karakterde olabilir. Grup konumu duygusu, belli duygulara indirgenemeyen, özel bir inanç bütününden oluşmayan genel bir yönelim türü olarak karşımıza çıkar.

Baskın grubun ve diğer grupların toplumda işgal ettiği konum, gruplar arası tutumlara etki eder. Toplumdaki baskın etnik ve sosyal gruplar, göç olgusu gibi toplumsal değişmeler karşısında korumacı bir tutuma sahip olabilirler. Bunun nedeni, statülerinden kaynaklı ayrıcalıkları kaybetme korkusudur. Statü, Weber (2012, s. 427) tarafından "*pozitif ve negatif ayrıcalıklar açısından sosyal itibar üzerinde etkili bir hak iddiası*" olarak tanımlanmıştır. Statü, aynı zamanda sınıf konumu tarafından da belirlenir. Yabancıların toplumdaki statüsü, onun kimlik sınırlarına olan vurgusunu etkiler. Bu bağlamda, Weber düşüncesinde etnik davranış ile bireyin ait olduğu sınıf ve statü arasındaki ilişkinin tartışılması önemlidir (Çelik, 2013). Bireyin, azınlık etnik grubuna aidiyet vurgusu, toplumun bir üyesi olarak sahip olduğu konumla ilişkilidir. Etnik grup üyelerinin, belli bir statü elde etmeleri, onların etnik vurgularını zayıflatabilir ya da etnik temelli bir fanatizm statüyü zedeleyici olarak görülebilir. Bu tür durumlarda etnik grubun etniklik vurgusu, rasyonel grup üyesi tarafından hoş karşılanmaz. Ancak bununla birlikte etnik grup üyeleri, ait olma ihtiyacı gereği kendi etnik grubunu tamamen bir kenara bırakmaz, içten içe etnik grubunu savunan bir politik eğilim taşıyabilir (Çelik, 2013, s. 37). Ekonomik anlamda iyi bir konuma sahip birey, gerek ayrımcılık yaşamadığından gerekse statüyü korumaya dönük rasyonel bir tavır alıştan ötürü, etnik grup aidiyetine sahip olmakla birlikte kimlik tanımlamalarında bunu geri plana atabilir. Bununla birlikte yabancı olarak görülen grupların ekonomik örgütlenme içinde başat duruma gelmesi, toplumdaki mevcut güç dengelerini değiştirerek baskın grubun statüsüne yönelik bir tehdit olarak algılanabilir. Yabancıların statü kazandırıcı belli meslek ve eğitim alanlarında görünür olması, konum tehdidi karşısında zenofobik yaklaşımları pekiştirebilir.

Yabancıya karşı duyulan korku ve düşmanlığın oluşumu, grup kaynaklı bir duyguya dayanır. Zenofobi, ilk olarak grup sınırlarının belirlenmesi, ardından sınırları belli olan gruba aidiyet duygusu geliştirme, grupla özdeşleşme, grubun ortak duygularını paylaşma ve ait olunan grubun konumunu koruma şeklinde ilerleyen bir süreç izler. Bu grup sınırları, göçmenler bakımından değerlendirildiğinde, hangi göçmenin daha çok tercih edilebilir olduğunu belirleyen yönelimler olduğu görülmektedir. Avrupa Sosyal Araştırması'na (2016) göre, göçmenler arasında en çok tercih edilen, çoğunluk ile aynı ırk ve etnik gruptan olanlardır. Kamuoyu algısında, kültürel

benzerlik, aynı zamanda başarılı bir entegrasyonun temel dayanaklarından birini oluşturur. Avrupalıların %59'u başarılı bir entegrasyon için göçmenlerin, ev sahibi ülkenin milli kültürel geleneklerini paylaşmaları gerekliliğini vurgulamıştır (Avrupa Barometresi, 2021). Birey, kendine benzer olanlarla bir arada yaşama arzusundadır. Farklılıkların tehlike olarak görülmesi, korku duygusunu pekiştirir ve kendini güvende hissetmek isteyen birey, tutumlarıyla yabancıya mesafe koyar. Böylece, zenofobi, kendisiyle benzer olanlardan oluşan grubun dışındakilere karşı hissedilen baskın bir duygunun, bireysel alandan sosyal alana aktarıldığı bir tutumu yansıtır.

3. Politik Kontrol İşlevi Bakımından Zenofobi

Zenofobinin kökenlerinin anlaşılabilmesi için, öznel ve nesnel bakış açılarının ayrıştırılması gerekir. Zenofobik inançların, çoğunlukla nesnel olarak gerçeklikle ilgisi yoktur ancak özellikle belirsizlik durumlarında öznel bakış açısıyla rasyonel görünürler (Rydgren, 2014). Belirsizlik karşısında insanın bilişsel bir sınırlılığı vardır ve bu sınırlılık karşısında genelleyici çıkarımlar, zenofobik inançları ortaya çıkarır. Korku, güvensizlik ve gelecekle ilgili belirsizlikten doğar (Bauman, 2020, s. 156). Hem gezegen hem de toplum işlerinde kontrol sahibi olamamanın yarattığı acizlik hissi, bu güvensizlik ve belirsizliği oluşturur. Modern bireyin, gezegeni ve dünyada gerçekleşen olayları kontrol etmede yetersiz kalması, korku atmosferini körükler. Bauman'a göre korku, bu kontrolü ele geçirmemizi sağlayacak aletleri bulana kadar devam edecektir. Bauman'ın resmi korku olarak adlandırdığı korku, "insan gücünden kaynaklanan, insan işi ve insanın dayattığı" korkudur (Bauman, 2018, s. 61). Temelinde kırılganlık ve belirsizlik bulunur. Bu yönüyle insanın acizliğiyle karakterize olmuş ve insan-dışı güçten kaynaklanan kozmik korkudan farklıdır. Resmi korku, politik söylemler ve medya ile üretilir. Politik söylemlerde, siyasilerin terörist saldırı tehdidinde sıklıkla yer vermesi, mülteci ve terörist bağdaştırmasının inşa edilmesi buna örnektir (Bauman, 2018, s. 69). Bu, aynı zamanda ekonomik sorunlarla mücadele eden toplumun dikkatini, iktidarın sorumluluğunda olan bu alandan başka bir alana yönlendirir. Bu yönüyle, korkular, iktidar eliyle üretilen kolektif bir korku biçimini alır. Bu durum, halkın güvencesizlik sorununu odaktan çıkartıp, iktidarın korkuyla mücadele üzerinden yönetsel gücünü gösterebileceği bir alan yaratması anlamına gelir. Medyanın da etkisiyle politik olarak kurgulanan bu korkular, kitlelerin korkuları haline gelir. Göçmenler, politik söylemlerin merkezine yerleşerek bir sorun olarak inşa edilir. Özellikle toplumda yaşanan kriz anlarında veya bunalımlarda, ırk önyargısı bir günah keçisi ortaya çıkarır (Blumer, 1958). Toplumdaki sorunların gerçek nedenleri böylece başka bir alana yönlendirilerek göçmenler bütün sorunların kaynağı olarak görülür. Sığınmacılar ve mültecilerle teröristler arasında sürekli bir bağ kurmak medyada da sıklıkla görülen bir korku üretim biçimidir. Medya ve politika arasındaki ilişki düşünüldüğünde güvenlik tehdidi olarak inşa edilen göçmenler, "iktidarlar için ideal bir "sapkın öteki", "özenle seçilmiş propaganda malzemesidirler" (Bauman, 2018, s. 72). Güvenlik tehdidi inşasının korkuyla yönlendirildiği zenofobik bir biçim olarak islamofobiden bahsetmek mümkündür. Sosyolojik olarak islamofobik söylem sadece ırkçılık ve ayrımcılık değil öteki inşasına kaynaklık eden her türlü söylemi içerir. Öteki inşası üzerinden yükselen bir korku olarak islamofobi, birbiriyle kesişim halinde farklı toplumsal alanlara yaygınlaşmış durumdadır. İslamofobinin yansımalarını, dışlanma, ayrımcılık, şiddet ve önyargı olarak görmek mümkündür (Runnymede Trust, 1997). Dışlanma, politik, mesleki ve yönetsel alanda görülmekteyken, ayrımcılık, mesleki uygulamalarda ve başta eğitim ve sağlık olmak üzere hizmet sağlayıcılarda somutlaşır. Fiziksel saldırı, mülke saldırı, sözlü taciz, islamofobinin şiddet ayağını oluştururken, önyargılar ise medyada ve günlük iletişimde belirginleşir. İslamofobinin kavramsal, söylemsel ve toplumsal pratikler bağlamında görünür olduğunu söylemek mümkündür. İslamofobi bu durumda medyadaki temsillerde, politik söylemlerde ortaya çıkabileceği gibi ayrımcılık, dışlama, kanunlar gibi pratik boyutta da var olabilmektedir. İslamofobiyi ırkçılık ve ötekileştirme süreçlerinden ayırmak mümkün değildir. Her ikisi de birbirini tamamlar nitelikte inşa edilir (Asal, 2014, s. 25).

Zenofobik atmosferin anlaşılması, politik çerçeve, medya ve aydın ilişkisinin dikkate alınmasını gerektirir. Medyanın göç olgusunun sosyal inşasında önemli bir yeri vardır. Avrupa Barometresine (2021) göre, Avrupalıların çoğunluğu göç ve entegrasyonla ilgili bilgilerini gazeteler, televizyonlar gibi kitle iletişim araçlarıyla oluşturmaktadır. Yanlış bilgi üretiminden kültürel ötekinin inşasına kadar, zenofobik söylemlerin hedefi olan belli gruplardan bahsetmek mümkündür. Yönlendirildiği gruba göre farklı adlar taşıyan –islamofobi ve anti-semitizm gibi, bu korkular, bazen de medyada popülerliğini artırmanın bir aracı olarak görülür. Televizyon üzerine (2019) adlı eserinde televizyonun siyasal ve demokratik hayat adına çok büyük bir tehlike oluşturduğunu söyleyen Bourdieu, geniş izleyici kitlesine ulaşmak amacıyla, ırkçı ve yabancı düşmanı eylem ve söylemler konusunda ödün verildiğini vurgular. Örneğin Madrid ve Paris'teki terör saldırıları sonrası oluşan korku ikliminde aydınlar, islamofobik söylemlerle, yaygınca paylaşılan tehdit algısını yeniden üretmiş ve konumlarını güçlendirmişlerdir (Bruno ve Tomasso, 2014, s. 74).

Küresel bir olgu olarak göçün kamuoyunda yarattığı algı, göçmenlere yaklaşımı da etkiler. Avrupa Barometresinin (2021) sonuçlarına göre, Avrupalıların %31'i Avrupa Birliği dışından gelen göçü, fırsattan çok bir sorun olarak, %38'i ise bunu hem sorun hem de fırsat olarak görmektedir. Avrupalıların yalnızca %22'si göçü bir fırsat olarak algılamaktadır. Ancak Yunanistan, Malta, Litvanya gibi bazı Avrupa ülkelerinde göçü sorun olarak görenlerin sayısı artmaktadır. Zenofobi, dışlayıcı tutum geliştireceği belli stereotiplere dayanır. Güvenliğin modern dünyanın en büyük endişesi olması, yabancıları, korkunun tetikleyici gücü haline getirir. Avrupa Sosyal Araştırması'na (2016) göre, göçün sonuçlarına ilişkin kamuoyunun görüşünde suç, göçün en olumsuz etkisi olarak belirtilirken, kültürel yaşam tarzı üzerindeki etkisi ise en az olumsuz olanıdır. Bu durum, halkın, göçü öncelikli olarak reel bir tehdit olarak algıladığını göstermektedir. Göç ve suç olgusunun ilişkilendirildiği kolektif imaj inşasında, göçün kültürel etkisi, gündelik hayattaki olası güvenlik tehdidi karşısında arka planda kalmıştır.

Bu tür fobi üretimlerinin temel amacı, politik bir işlevi yerine getirmesidir. Ekonomik sorunların mevcut hükümetler tarafından yönetilemediği dönemlerde, özellikle refah devletinin kriziyle birlikte, göçmen karşıtı aşırı sağ popülist söylemlerin artması bu ilişkiyi gösterir niteliktedir. Sorunların kaynağı olarak gösterilen bir günah keçisi olarak göçmenler, korku duyulan haline gelir. Bu korkular, toplum tabanında aşırı gruplara şiddet ortamı oluşturur. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'nin raporuna (2018) göre, özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'da ırksal üstünlük ve aşırı sağcı ideolojileri birleştirerek genişlemeye başlayan neo-Naziler ve beyaz milliyetçiliği yapan gruplar, şiddet eylemlerini artırmaktadır. Sosyal medyada da anti-semitist paylaşımlarda artış meydana gelmiştir. Birleşik Krallık'ta Yahudi karşıtı nefret olayları 2017'de 1382 olarak rapor edilmiş, aşırı sağcı şiddet suçlarında ciddi bir artış olduğu ifade edilmiştir. Almanya'da 1992'de Mölln, 1993'te Solingen ve 2008'de Ludwigshafen kentlerinde Türklere yönelik kundaklama cinayetleri, 2004'te Köln kentinde Türk sokağına yönelik bombalamalar neo-Naziler tarafından gerçekleştirilmiştir (Yanarışik, 2017). Benzer şekilde Güney Afrika, zenofobik eylemler bakımından öne çıkan ülkeler arasındadır (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği [UNHCR], 2015). Bu ülkede zenofobi, gündelik hayattan politik düzlemde yer alan popüler alana kadar farklı biçimlerde gözükmektedir. Sadece yabancı uyruklu göçmenleri değil, etnisite, dil ve coğrafi kökenler bakımından bazı azınlık grupları da kapsamaktadır. Bu saldırılar, 1994 yılına kadar uygulanan, ırksal ayrımcılığı savunan ve beyazlara ayrıcalık tanıyan resmi bir politika olan Apartheid dönemi sonrasında da kalıcı hale gelmiştir. Güney Afrika'da binlerce insan, ırksal statülerinden dolayı saldırıya uğramıştır. Neo-Nazi ideolojisi, şiddet eylemleri dışında politik alanda da varlığını göstermektedir. Bazı Avrupa ülkelerinde neo-Nazi partileri ortaya çıkmış, bazılarında ise partiler, ideolojik olarak neo-Nazilere yakınlığını ortaya koymuştur. Sağcı popülist partiler, Finlandiya, Yunanistan, Macaristan, Letonya, Norveç, Polonya, Slovakya ve İsviçre'de hükümette yer almıştır. İlgili raporda (2018), beyaz üstünlükçü ve neo-Nazi

ideolojilerin sağcı popülizmle ilişkisi olduğu, sağcı popülizmin bu gruplardan oy aldığı ve bu politikalar başarı elde ettikçe üstünlükçü ve ırkçı fikirleri meşrulaştırdığı ifade edilmiştir.

Kültürel ırkçılık formu olarak politik ve medyatik alanda somutlaşan zenofobik yaklaşımlar, tanımlanan kimlik sınırlarının dışında kalanı ötekileştiren ve ötekine karşı dışlayıcı kimi zaman da saldırı boyutuna varan tutum ve eylemleri ifade eder. Grup aidiyetinin, belli bir etnik, dini, kültürel biçimle özdeşleştiği durumda, zenofobik tutum ve eylemler, ancak politik alanda üretilen yabancı korkusuyla kendine meşru bir alan bulur ve dış grup olarak tanımlanan yabancılara olumsuz yaklaşımlar toplum tabanında yaygınlık gösterir. Medya temsilcileri var olan bu tutumu hem yansıtır hem de besler. Medyanın politik işlevi düşünüldüğünde belli bir kültürel grubu yorumlayıcı medya çerçeveleri, hegemonik gücün kullanımını meşrulaştırıcı bir zemin hazırlayabildiği gibi toplum algısını da bu meşruluk temelinde biçimlendirir. Bu bağlamda dünya gündeminde göçün ve göç sonrası oluşumların güvenlik sorunları etrafında tanımlanması ve tartışılmasıyla, medya, göçmen karşıtlığı temelinde yükselen ötekileştirici söylemleri, kitle kontrolünün bir aracı haline getirir.

4. Sonuç

Modern dünyanın belirsizlikleri içinde güçlenen güvensizlik ve öngörülemezlik, bir tehlike olarak öteki inşasına kaynaklık eder. Bununla birlikte öteki inşası sadece akışkan modern toplumun bireylerinde psikolojik ölçekte yer alan bir duygudan kaynaklanmaz. Bu duyguların oluşumu kolektif bir karakterde olduğundan bireysel olarak gözükken duygunun oluşumu bunun ötesinde bir bakışla ele alınmalıdır. Bu nedenle, bu çalışmada zenofobinin, kolektif bir duygu olarak tartışılması amaçlanmıştır. Zenofobinin kolektif bir duygu olarak inşası, grup aidiyetinde üretilen Ötekine beslenen bir korku duygusu ve grup üyesi olmanın rasyonelliğinde temellenirken, politik açıdan ise iktidarın güç sahasını teyit ettiği bir kontrol alanı olarak belirir.

Duygunun kolektif yönünü açıklarken grup kavramı kilit bir rol oynar. Küresel dünyada artan insan hareketliliğiyle göçmenlerin varlığı karşısında, ırk, ulus, din, kültür bireyin kendi grubunun sınırlarını tanımlama çerçevelerini oluşturur. Zenofobi, toplumun, kültürün, ulusun dışında yer aldığı düşünülen yabancılara karşı beslenen bir düşmanlığa işaret eder. Ait olunan toplumsal grupların sahip olduğu değerler, o grubun üyesi olan bireylerde belli bir duyguyu oluşturur ya da grup, duygunun eyleme yansımaları için kabul edilebilir rasyonel bir eylem sahasının bizzat kendisidir. Bir duygunun oluşması, başlangıçta irrasyonel olarak gözükse de, duygu, o gruba aidiyeti onaylaması bakımından birey açısından o duygunun yarattığı eylemin grup içinde kabul edilebilirliği ölçüsünde rasyoneldir. Böylece belli bir duygu, o grubun bir üyesi olduğu ve grup kimliğini benimsediği ölçüde birey tarafından meşru görülür ve aynı zamanda grup üyesi olmanın sağladığı ayrıcalıkların devamlılığını korur.

Modern dünyada yaşanan belirsizlik ve bilinmezlikler karşısında insanların kendilerini savunmasız hissetmesi korkuyu besler. Bauman'ın (2020, s. 116) ifade ettiği gibi; "*Akıl erdirmeye yönetme yeteneğinden doğar. Yönetemediğimiz şey bizim için bilinmezdir; 'bilinmeyen' ise korkutucudur. Korku, savunmasızlığımıza verdiğimiz bir başka addır*". Korkular, bazı durumlarda çok fazla nedene gereksinim duymadan yerleşik olarak gündelik hayatımızda bulunur, gerçek ya da varsayılan tehditlere karşı eylemlerimizi biçimlendirir ve korku, eylemleri yeniden üretir. Günümüzde mülteciler, korku üretilen yabancılar olarak öne çıkarlar. Mülteciler, belirsizlik kaygısı için açık bir hedef oluştururlar (Bauman, 2018, s. 81). Korkular ve endişeler, "*yakınımızdaki yabancılara*" karşı hınca ve kaygıya dönüşür. Modernitenin dünyaya getirdiği düzensizliğin atıkları olan yabancıların akını karşısında kendini tehdit altında hisseden bireyler sürekli korku içindedir (Bauman, 2018, s. 82). Bu korku atmosferi, politik alanda bir fırsat yaratır. Medyanın da etkisiyle, yabancılar, kontrol edilmesi gereken bir tehlike olarak kamuoyuna yansıtılır. Bu yönüyle zenofobi, modern dünyanın korku atmosferinde, grup aidiyeti temelinde ve

politik kontrol biçimi olarak oluşturulan kolektif bir duygu biçimidir. Bu duygunun işlevselliği ise, göçmenlerin modern dünyanın en önemli tehlikelerinden biri olarak inşa edilmesidir.

Kaynakça

- Asal, H. (2014). Islamophobie: la fabrique d'un nouveau concept. État des lieux de la recherche. *Sociologie*, 5(1), 13-29.
- Bauman, Z. (2018). *İskarta hayatlar*. (Çev. Osman Yener). İstanbul: Can Yayınları.
- Bauman, Z. (2020). *Akışkan korku*. (Çev. Cumhuriyet Atay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Blumer, H. (1958). Race prejudice as a sense of group position. *Pacific Sociological Review*, 1, 3-7.
- Bobo, L. (1983). Whites' opposition to busing: Symbolic racism or realistic group conflict? *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 1196-1210.
- Bourdieu, P. (2015). *Eril tahakküm*. (Çev. Bediz Yılmaz). İstanbul: Bağlam.
- Bourdieu, P. (2019). *Televizyon üzerine*. (Çev. Alper Bakım). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Cousin, B. ve Vitale, T. (2014). Le magistère intellectuel islamophobe d'Oriana Fallaci. Origines et modalités du succès italien de la 'Trilogie sur l'Islam et sur l'Occident' (2001-2006). *Sociologie*, 5, 61-79.
- Çelik, N. (2013). Max Weber'de etnisite kavramı. *Sosyoloji Dergisi*, (29), 23-38.
- De Coninck, D. (2020). Migrant categorizations and European public opinion: diverging attitudes towards immigrants and refugees. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(9), 1667-1686.
- Déchaux, J. H. (2015). Intégrer l'émotion à l'analyse sociologique de l'action. *Terrains/Théories*, 2.
- Durkheim, E. (2005). *Dini hayatın ilkel biçimleri*. (Çev. Fuat Aydın). İstanbul: Ataç Yayınları.
- European Commission (2021). *Special Eurobarometer 519. Integration of immigrants in the European Union*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2276>. Erişim tarihi: 9.11.2022.
- European Social Survey (2016). *Attitudes towards immigration and their antecedents: Topline Results from Round 7 of the European Social Survey*. https://www.europeansocialsurvey.org/docs/findings/ESS7_toplines_issue_7_immigration.pdf. Erişim tarihi: 10.11.2022.
- Grossetti, M. (2004). *Sociologie de l'imprévisible*. Paris: Presses universitaires de France.
- Hainmueller, J. ve Hopkins, D. J. (2014). Public attitudes toward immigration. *Annual review of political science*, 17.
- Harris, B. (2002). Xenophobia: A new pathology for a New South Africa. D. Hook & G. Eagle (Eds.), *Psychopathology and social prejudice* içinde (ss.169-184). Lansdowne: University of Cape Town Press.
- Kahya-Nizam, Ö. ve Sallan-Gül, S. (2019). Türkiye'deki Suriyelilerin sosyolojik "yabancı" olarak ele alınması üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(47), 97-115.

- Mackie, D. M., Smith, E. R. ve Ray, D.G. (2008). Intergroup emotions and intergroup relations. *Social and Personality Psychology Compass*, 2: 1866-1880.
- Maitner, A. T., Smith, E. R. ve Mackie, D. (2016). Intergroup emotions theory: Prejudice and differentiated emotional reactions toward outgroups. C. Sibley & F. Barlow (Eds.), *The Cambridge Handbook of the Psychology of Prejudice* içinde (ss. 111-130). Cambridge: Cambridge University Press.
- Migration Policy Institute (2022). *Top Statistics on Global Migration and Migrant*. <https://www.migrationpolicy.org/article/top-statistics-global-migration-migrants#:~:text=According%20to%20the%20latest%20available,the%20world's%207.8%20billion%20people>. Erişim tarihi: 2.11.2022.
- Quillan, L. (1995). Prejudice as a response to perceived group threat: population composition and anti immigrant and racial prejudice in Europe. *American Sociological Review*, 60(4), 586-611.
- Peterie, M. ve Neil, D. (2020). Xenophobia towards asylum seekers: A survey of social theories. *Journal of Sociology*, 56(1), 23-35.
- Philippas, D. (2014). Xenophobia. A.C. Michalos (Ed.), *Encyclopedia of quality of life and well-being research* içinde. Dordrecht: Springer.
- Runnymede Trust (1997). *Islamophobia: A Challenge for us all*. Report of the Runnymede Trust Commission on British Muslims and Islamophobia. London: Runnymede Trust.
- Rydgren, J. (2004). The logic of xenophobia. *Rationality and society*, 16(2), 123-148.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve kültür*. (Çev. Tuncay Birkan), İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Sumner, W. G. (1906). *Folkways: A study of the sociological importance of usages, manners, customs, mores, and morals*. Boston: The Athenæum Press.
- Tezcan, M. A. (2021). The views of Turkish immigrants on multicultural policies in Australia: The impact of migration duration. *Medya ve Kültür*, 1(2), 188-204.
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., ve Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Oxford: Basil Blackwell.
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM). *Göç terimleri sözlüğü* (2.bs.), R. Perruchoud ve J. Redpath-Cross (Eds.)
- United Nations Human Rights Council (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi) (2018). *Report of the Special Rapporteur on contemporary forms of racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance*. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/117/73/PDF/G1811773.pdf?OpenElement>. Erişim tarihi: 15.11.2022.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) (2015). *Protection from Xenophobia: An Evaluation of UNHCR's Regional Office for Southern Africa's Xenophobia Related Programmes*. <https://www.unhcr.org/55cb153f9.pdf>. Erişim Tarihi: 15.11.2022.
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve toplum*. (Çev. L. Boyacı). İstanbul: Yarınl.
- Wicker, H. R. (2015). Xenophobia. *International encyclopedia of the social & behavioral sciences*. 16649-16652.
- Yanarışık, O. (2017). Rise of Islamophobia in Germany, France and Switzerland after 9/11. *Ombudsman Akademik*, 7, 101-125.